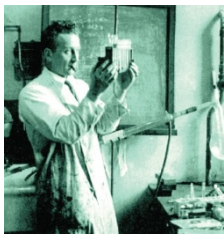


EGY IGAZI LEGENDA

„A békéhez nem bombák kellene, hanem jóakarát és emberi együttérzés.”

(Szent-Györgyi Albert)

Budapest, 1893. szeptember 16. – Woods Hole, 1986. október 22. E lexikonokban található szürke betűk és számok mögött „feszül” Szent-Györgyi Albert páratlanul színes életútja. A Nobel-díjas orvos, biokémikus a maga küzdelmeivel, sorsdöntő fordulataival, csalódásaival és sikereivel regénybe illő életet élt. Életfilozófiája a maga egyszerűségében is nagyszerű volt: „Arra is rá kell jönni, ami másoknak nem jutott eszébe!”.



Számos világhírű magyar tudóst említhetnénk (Teller Ede, Neumann János, Gábor Dénes, Bárány Róbert), akik az atom- és komputerkor meghatározó zsenijeiként büszkeséggel töltik el szívünket. Szent-Györgyi Albert orvosi-élettani Nobel-díjára (vagy ahogy egykor a Times írta: „Paprika prize”) – amit a közhiedelemmel ellentétben nem a C-vitamin felfedezéséért kapott, hanem „a biológiai égésfolyamatok kutatása terén elért eredményekért, különös tekintettel a fumársav-katalízis és a C-vitamin jelentőségének tisztázására” – talán egy kicsit még büszkébbek vagyunk, hiszen ő volt az egyedüli magyar kitüntetett, aki hazájában végzett kutatásainak eredményeiért kapta meg e rangos elismerést, 1937-ben.



A Nobel-aranyérem sorsa – tulajdonosáéhoz hasonlóan – kalandos volt, hiszen mielőtt egy gazdag finn révén visszakerült Magyarországra, egy segélyakció keretében, az 1939-es háború finn áldozatainak ajánlotta fel a professzor. Ez a nemes gesztus is az élet igenlését szolgálta, amely egyaránt jellemző volt Szent-Györgyi oktatói és kutatói tevékenységére. Merészen gondolkodott, nem félt, hogy hibát ejt, nem veszett el az apró részletekben, nyitva tartotta a szemét. Talán ezért is javasolta életrajzírójának, Ralph Mossnak is ugyanezt, amikor egy olyan könyv terveiről beszélgettek, amelyből – más életrajzoktól eltérően – a humort, a szebik nemet és a sportot kedvelő, életvidám ember is megcsillan a tudós portréja mögül. Legendás életútját mi sem bizonyítja jobban, hogy számos külföldi és magyar cikk szentel még ma is nagy figyelmet munkásságának. Természettudományi érdeklődését, valószínűleg anyai ágon, a tudós Lenhossék-família révén kapta. Bár édesanyja operaénekesnek készült, és ő maga is kiválóan zongorázott – Pál testvérével ellentétben – mégis a tudományos pályát választotta. Frissen végzett orvosként, 1917-ben Budapestről „vándorútra kelt” (Pozsony, Prága, Berlin, Leiden, Groningen, Cambridge), hogy a biológia, gyógyszeran, élettan, bakterológia és fizikai-kémia terén is gazdagíthassa tudását. Pedig nem volt jó tanuló, csak később jött rá, hogyan kell – nem csak könyvekből – tanulni. Mert az ő

szavaival élve, „a fejünk gondolkodásra való, a könyvek pedig arra, hogy fellapozva felfrissítsük az emlékezetünket”.



Számtalan ismert legenda fűződik ahhoz is, hogy milyen véletlennek köszönhető a C-vitamin szintetizálása. Ezek közül az egyik az, hogy sosem szerette a paprikát, ám felesége haragjától tartva nem dobta ki, hanem laboratóriumában vizsgálni kezdte, és így, a sejtoxidáció tanulmányozása közben bukkant rá az aszkorbinsavra. Az Orvosi Hetilapban (1932. III. 26.) volt először nyomtatásban olvasható a világon, „hogy a hexuronsav nem más, mint a C-vitamin!” A „szegedi vitaminbomba” óriásit robbant a világban, de nem rombolt, hanem épített! Öröm volt az örömben, hogy C. G. King pittsburgi tudós vele egy időben tett, hasonló felfedezése olyan bonyodalmakat indított el, amit ismét csak harcok árán sikerült megoldania. Szinte sosem pihent „babérjain”, belevetette magát a kutatásba (izommozgás biokémiája, P-vitamin); és a közéletbe. Amatőr diplomataként Magyarország „kiugrását” segítő tárgyalásokat vezetett; bujkált a Gestapo elől. Felemelte szavát a vietnami háború ellen. Az Őrült majom című könyve szintén e gondolat köré épül, vagyis életet menteni az értelmetlen pusztítás közepette. A tudomány és a közélet legendás harcosa volt, aki saját harci eszközével, az értelemmel küzdött egy életén át, mások életéért! C-vitaminjának köszönhetően, önmagán legyőzte a gyilkos kórt, a rákot, felesége és leánya azonban nem. Életét ezután a rákkutatásnak szentelte, sosem ment nyugdíjba, kilencvenhárom éves koráig dolgozott. Tizenhárom és harminckilenc, ennyi évet töltött Szegeden, illetve Amerikában, ahonnan csak két alkalommal tért haza, amikor díszdoktorrá avatták Szegeden, majd 1978-ban, a Szent Korona kísérőjeként, amikor barátjával, Bay Zoltán fizikussal ismét hazalátogatott. Akkor így nyilatkozott: „Igyekszem hasznos tagja lenni egy másik országnak, de egy nagyobb egységnek is, az emberiségnek, amelyért igyekszem dolgozni, a közös emberi cél megvalósításáért. És ez nem változtatta meg azt a tényt, hogy én magyar vagyok, miként a múltban is az voltam.”.

Szent-Györgyi Albert életútja páratlan volt. Nagyjainkat megillető legendák vették (és veszik még ma is) körül, amelyeket jómaga is előszeretettel mesélt egykor, egy olyan világban, amikor még igazi legendák születtek, nem „sztárok”.